

Abstract

New communication technologies have created a convergence between satellite and internet networks, providing a global platform for the expansion of elements such as virtual citizenship, electronic cities, e-commerce, the Internet of Things, and even the expansion of communication and democracies through the rapid dissemination of news, bringing a new transformation to the modern world. Such advancements have expanded artificial intelligence in the third millennium to the extent that concepts like virtual citizenship and the Internet of Things have become essential areas for exploration and research. It should be noted that the Internet of Things is a system of computing devices, mechanical and digital machines, objects, animals, or people that are identified by unique identifiers and have the ability to transfer data over a network without requiring human-to-human or human-to-computer interaction. The research question is: What perspectives have been expressed regarding the management of emerging technologies? To investigate this, theories on trust management, civil liability theories, strict liability theories, proportional liability theories, and religious perspectives will be examined in relation to modern technologies.

Keywords: witness and informant, organized crimes, criminal and non-criminal actions

اقدامات حمایتی از شاهد؛ مطلع؛ بزه دیده در جرائم سازمان یافته

نازنین عباس پور ایکدر^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۱۷

چکیده

فناوری‌های نوین ارتباطی با ایجاد همگرایی بین شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنتی و فراهم کردن بستری جهانی برای گسترش مؤلفه‌هایی همچون شهروند مجازی، شهر الکترونیک، تجارت الکترونیک، اینترنت اشیاء و حتی گسترش ارتباطات و دموکراسی‌ها به وسیله گسترش و سرعت انتشار اخبار تحول نوینی در جهان امروزی ایجاد نموده‌اند. چنان پیشرفتی بشر در هزاره سوم هوش مصنوعی را گستراند که مقوله شهروند مجازی و اینترنت اشیاء امروز جز بایست‌های ضروری جهت کنکاش و تحقیق است. البته باید گفت اینترنت اشیاء سیستمی از دستگاه‌های محاسباتی، ماشین‌های مکانیکی و دیجیتال، اشیاء، حیوانات یا افراد است که با شناساگرهای یکتایی مشخص شده‌اند و توانایی انتقال داده در شبکه را بدون نیاز به تعاملات انسان با انسان، یا انسان با کامپیوتر دارند. سؤال پژوهش این است که چه دیدگاه‌هایی در خصوص مدیریت فناوری‌های نوظهور بیان شده است؟ برای بررسی ضمن برای بررسی دیدگاه‌ها پیرامون فناوری‌های نوین نظریات مدیریت اعتماد، نظریات مسئولیت مدنی، نظریات مسئولیت سخت گیرانه، نظریات مسئولیت متناسب و دیدگاه دینی بررسی خواهد شد.

واژگان کلیدی: شاهد و مطلع، جرائم سازمان یافته، اقدامات کیفری و غیر کیفری

^۱دانشجو دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، پردیس آزاد بین‌الملل، کیش، ایران

۱. مقدمه

راهکارهایی برای حمایت از آن‌ها در ابعاد مختلف، زیرا در چند دهه اخیر، سایر روش‌های سنتی حمایت از شهود، امنیت ذهنی و اطمینان شهود را در شهادت بدون ترس از تهدید، ارعاب و انتقام تضمین نکرده است. از این رو، اندیشه راه‌های حمایت از شهود دستخوش تحولی اساسی شد، به طوری که امروزه حمایت از شهود، طیف وسیعی از اقدامات را متناسب با وضعیت شاهد، از مرحله خطر احتمالی برای شاهد و نزدیکانش تا بازگشت بی‌باکانه او در برمی‌گیرد. به جامعه این موضوع در جرائم سازمان‌یافته از اهمیت و ضرورت مضاعفی برخوردار است، زیرا در این نوع جرائم شاهدان و مطلعان همواره مورد تهدید، آزار و اذیت جسمی و روانی مجرمان یا همدستان آن‌ها قرار می‌گیرند.

تهدید مکرر در ایجاد خطرات جسمی و روحی که مستقیماً شاهد را هدف قرار می‌دهد، اغلب به دلیل عدم تمایل شهود به همکاری با دستگاه قضایی و در نتیجه عدم کشف جرائم جامعه بشری برای حفظ حقوق و آزادی‌های فردی و نظم عمومی است. نیاز فوری به کشف و اثبات آن‌ها وجود دارد؛ بنابراین، حمایت از شهود با اتخاذ روش‌های مختلف حمایتی در جریان دادرسی و حتی پس از آن ضروری است. یکی از موضوعات مهمی که در فرآیند دادرسی و رسیدگی مورد توجه باید باشد این است که جایگاه افرادی چون شاهد و مطلع و بزه دیده مورد حمایت قرار گیرد و این نوع حمایت ابتدا باید در بستر سیاست تقنینی لحاظ شود بعد از آن در مراحل رسیدگی سرازیر شده و اطمینان خاطر برای آن‌ها فراهم شود. نه تنها در جرائم سازمان‌یافته بلکه در خیلی از پرونده‌های مطرح‌شده در سیستم قضایی این عدم اعتماد و ترس از دست دادن جان برای برخی از افراد مطرح‌شده در این پژوهش وجود دارد. می‌توان گفت تحلیل‌های ساختاری ناشی از سیاست‌گذاری قانونی و قضایی بسیار مفید بوده و حمایت از این افراد در سایه‌سار قانون ضروری است.

در بحث حمایت موضوع مهم این است که جنسیت (زن / مرد) بودن نباید مبنای قرار گیرد بلکه فارغ از توجه به جنسیت افراد؛ بعد انسانی و اخلاقی و مراقبت از این دسته از افراد نیاز یک جامعه سالم و مدرن است. در جرائم سازمان‌یافته به علت گستردگی؛ درجه خطرناکی بیشتر؛ محافظه کارانه بودن و... هویت؛ اقامتگاه و جان شاهدان؛ مطلع و بزه دیده دارای اهمیت فراوانی است. سؤال پژوهش این است که چه دیدگاه‌هایی در خصوص مدیریت فناوری‌های نوظهور بیان شده است؟ روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و با اسناد کتابخانه‌ای گردآوری شده است.

۲. پیشینه پژوهش

در مجموع مروری بر تحقیقات و مطالعات انجام‌شده در رابطه با موضوع تحقیق حاضر نشان می‌دهد که پژوهشگران این حوزه اقدامات حمایتی شاهدان و آگاهان را از جنبه‌های مختلف مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند.

قدرت الله کریمی (۱۳۹۵) ضمن پرداختن به این موضوع که در اکثر نظام‌های حقوقی یکی از مهم‌ترین و متداول‌ترین ادله در امور کیفری، شهادت و اظهار اطلاعات مطلعین است، نتیجه می‌گیرد که همان‌گونه که شهود شهادت می‌دهند و در اجرای

کیفری کمک می‌کنند. عدالت دریغ نکرد و حتی احساس خطر نکرد، شکی نیست که قانون‌گذار باید به سمت روش‌های حمایتی حرکت کند تا شهادت شهود و اظهارات مطلعان ارزش قائل شود و از آنان حمایت مؤثر صورت گیرد.

آقاپور (۱۳۹۳) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «مقایسه تطبیقی حمایت از شهود در فقه، حقوق کیفری ایران و فرانسه» به این موضوع پرداخته است که شهادت شهود در تمامی نظام‌های حقوقی یکی از مهم‌ترین ادله اثبات جرم است. شاهدی که بار تحمل و شهادت را به‌ویژه در جرائم عمدۀ یا سازمان‌یافته به دوش می‌کشد، همواره مورد تهدید، آزار و اذیت جسمی و روانی مجرمان یا همدستان آن‌ها قرار می‌گیرد؛ بنابراین، اتخاذ روش‌های مختلف مورد حمایت و حمایت از شهود در جریان دادرسی و حتی پس از آن ضروری است.

مؤذن زادگان و رئوفیان (۱۳۸۹) به بررسی امنیت شاهدان پرداختند. در این تحقیق آمده است که شهادت شهود یکی از مهم‌ترین ادله اثبات جرم در تمامی نظام‌های حقوقی محسوب می‌شود. با توجه به جهات مذکور، حمایت از شهود در ابعاد مختلف مالی، امنیتی و روانی در کنوانسیون‌های بین‌المللی و رویه قضایی دادگاه‌های کیفری بین‌المللی به میزان مطلوب مورد توجه قرار گرفته است. موضوعی که قانون‌گذار ایران تاکنون از آن غفلت کرده است. در قوانین جاری ایران تنها آثار جزئی در جهت حفظ شهود قابل مشاهده است. در عین حال، تدوین کنندگان لایحه آیین دادرسی کیفری در خصوص تصویب، سعی در اصلاح آن داشته‌اند و با تصویب نهایی، گامی روبه‌جلو در اجرای اقدامات اجرایی برداشته شده است. رئوفیان و محمدی (۱۳۸۸) به بررسی حمایت از شهود در چالش حقوق دفاعی متهم پرداختند. در این تحقیق بیان شده است که حمایت از شهود مجموعه‌ای از اقدامات مالی و امنیتی، آموزشی و روانی است که نظام عدالت کیفری برای مشارکت بیشتر شهود در روند دادرسی پیش‌بینی می‌کند. اجرای این‌گونه برنامه‌ها که در جرائم سازمان‌یافته، جنایات تروریستی و جنایت علیه بشریت در کشورهای جهان و دادگاه‌های بین‌المللی رایج است، به سه شکل برنامه‌های حمایتی-امنیتی و برنامه‌هایی باهدف حفظ هویت انجام می‌شود. راز شاهدان

باقری نژاد (۱۳۸۷) رویکرد حمایت از شهود را در قوانین کیفری ایران و فرانسه مورد بررسی قرار داده است و در این مطالعه، حمایت از شاهد با توجه به رویکردهای مختلف حمایتی غیرممکن است. یکی از مؤثرترین و کارآمدترین رویکردها، پیش‌بینی اقدامات حمایتی در قوانین کیفری (ماهوی و صوری) است تا مقام قضایی بتواند بر اساس قانون و ضرورت اعمال این برنامه‌ها در هر مورد خاص دستور اجرای آن‌ها را بدهد.

بررسی تاریخیچه تحقیق نشان می‌دهد که در اکثر تحقیقات حمایت شاهد و آگاه مورد بررسی قرار گرفته است، اما موضوع حمایت شاهد و آگاهانه توسط جرم، یعنی جرائم سازمان‌یافته موضوعی است که مورد غفلت قرار گرفته است.

۲- جرائم سازمان یافته و ویژگی های آنها

جنایت سازمان یافته نوعی جنایت مهندسی شده یا ساختاریافته است که توسط یک سندیکای جنایی اداره می شود. به عبارت دقیق تر، فعالیت های غیرقانونی و هماهنگ گروهی منسجم از افراد است که با تباری با یکدیگر و برای کسب منافع (قدرت) مادی، به طور مستمر و برای رسیدن به هدف از هر نوع وسیله مجرمانه مرتکب اعمال مجرمانه جدی می شوند؛ بنابراین در تعریف اینترپل از این نوع جرائم، «جرائم سازمان یافته مربوط به گروهی است که ساختاری یکپارچه و متحد دارد و هدف اصلی آن کسب پول از طریق فعالیت غیرقانونی است و غالباً با ایجاد ترس و فساد به وجود خود ادامه می دهد...» از این نظر، جرائم سازمان یافته، فعالیت های غیرقانونی و هماهنگ گروهی منسجم از افراد است که با تباری با یکدیگر و برای کسب منافع و قدرت مادی، به طور مستمر مرتکب اعمال مجرمانه سنگین می شوند و برای رسیدن به اهداف خود از هر وسیله مجرمانه استفاده می کنند (سیون و ادوارد، ۱۷-۱۵).

۲-۱- ماهیت غیر ایدئولوژیک سازمان

این ویژگی بدین معناست که یک گروه جنایتکار سازمان یافته فقط با اهداف اقتصادی و کسب منافع مادی مرتکب جرم می شود و با گرایش های مذهبی و سیاسی مرتکب جرم نمی شود. هدف این گروه فقط کسب پول و قدرت و منفعت مادی است. اگرچه این گروه ها ممکن است گاهی دست به کارزارهای سیاسی بزنند، اما هدف اصلی آنها از این کمپین ها کسب قدرت سیاسی نیست، بلکه هدف اصلی آنها تقویت قدرت اقتصادی، لغو قوانین مغایر با اهداف جنایی و اقتصادی خود، تصویب قوانینی است که فعالیت های خاص را تسهیل می کند و در نهایت هدف اصلی آنها تقویت قدرت اقتصادی است. دستیابی به اختیارات اجرایی و غیره برای حفظ و مصونیت سازمان و اعضای آن در برابر اجرای عدالت است. (شمس ناتری، ۱۳۸۰: ۲۵-۱۳)

۲-۲- وجود سلسله مراتب

از آنجایی که جرائم مورد بحث به صورت سازمان یافته ارتکاب می یابد، وجود سازمانی فعال و توانمند در برنامه ریزی، تباری، هدایت و ارتکاب جرم ضروری است. این سازمان با توجه به وجود تشکلهای و حاکمیت سلسله مراتب سازمانی نیازمند مدیران و مدیرانی است که هر کدام با جایگاه ویژه ای در آن وظایفی را انجام دهند و بر اساس نظر مافوق خود حتی در برخی از سازمان های جنایی سلسله مراتب بسیار زیاد است. گسترده و مانند تشکلهای موجود در نیروهای نظامی، نظم حتمی و فوق العاده ای در این سازمان ها حاکم است.

۲-۳- تداوم جرم در طول زمان

در بسیاری از موارد ممکن است عده‌ای دورهم جمع شوند تا جرم خاصی را مرتکب شوند و برای یک‌بار به صورت دسته‌جمعی مرتکب عمل مجرمانه شوند. اگرچه این‌گونه جرائم سازمان‌دهی شده و باهم فکر می‌شوند، اما به معنای موردنظر، جرائم سازمان‌یافته نیستند. آنچه لازم است این است که گروه مجرمانه برای مدت طولانی تشکیل شود یا به زمان معینی وابسته نباشد، بلکه پیوسته باشد. به همین دلیل برخی جرم‌شناسان جرائم گانگستری را که برای مدت محدود و در مناطق خاصی انجام می‌شود، جرائم سازمان‌یافته نمی‌دانند. (نجفی ایران‌بادی، ۱۳۷۷)

۲-۴- ارتکاب فساد اداری

یکی از مهم‌ترین و خطرناک‌ترین ویژگی‌های سازمان‌های جرائم سازمان‌یافته، استفاده از فساد اداری است. از آنجایی که این سازمان‌ها برای رسیدن به اهداف خود می‌خواهند جرائم زیادی مرتکب شوند، با فساد کردن مقامات دولتی مانند قضات، نمایندگان مجلس، مأموران گمرک و غیره، به‌عنوان مثال، با فساد کردن نمایندگان مجلس، سعی در تغییر قوانین مغایر با آن‌ها دارند. فعالیت‌ها و یا با مفسد کردن قضات از تعقیب کیفری رهایی می‌یابند و یا در صورت محاکمه، محاکمه به نفع آن‌ها خاتمه می‌یابد. (حاجیان، ۲۰۱۸: ۳۳-۳۴)

۲-۵- استفاده از ارباب و خشونت

اگر یک گروه جنایتکار با گروه جنایتکار دیگری که منافع آن‌ها با یکدیگر در تضاد است، مواجه شود یا با افرادی که از همکاری با آن‌ها امتناع می‌کنند (مثلاً با دریافت رشوه) مواجه شوند، برای رسیدن به خواسته‌های خود سعی در ارباب یا حذف آن‌ها خواهند داشت. اهداف موردنظر

۲-۶- تطهیر پول یا پول شویی

اموالی که گروه‌های جنایتکار از طریق فعالیت‌های مجرمانه خود به دست می‌آورند باید به صورت پول پاک و مشروع باشد تا از تعقیب قضایی رهایی یابند؛ بنابراین گروه‌های مجرمانه این‌گونه پول‌ها را وارد معاملات مشروع و قانونی می‌کنند و به این شکل عمل می‌کنند. برای تطهیر چنین پولی به دست می‌آورند. از دیگر موارد و ویژگی‌های سازمان‌های جنایی می‌توان به مخفی بودن فعالیت‌ها و مطالبه وفاداری مطلق اعضا و اعمال مقررات و انضباط سخت و خشن اشاره کرد. (هاشمی، ۱۳۹۰: ۲۱-)

(۱۸)

۳- حمایت‌های غیر کیفری شهود و مطلع

شهود به‌عنوان چشم و گوش سیستم عدالت کیفری عمل می‌کنند و به دادگاه‌ها می‌گویند که در چه شرایطی مرتکب شده‌اند. اهمیت شهود را نباید دست‌کم گرفت زیرا آن‌ها به پلیس که اغلب به‌عنوان دروازه‌بان در سیستم عدالت کیفری دیده می‌شوند، شواهد مهمی ارائه می‌دهند که سپس توسط هیئت منصفه از نظر صحت قضاوت می‌شود.

حفاظت از شهود که یک روش خوب برای سیستم‌های عدالت کیفری در نظر گرفته می‌شود، اساساً به پاسخ‌های مناسب به تهدیدها با استفاده از روش‌هایی اشاره دارد که از شهود در معرض خطر محافظت می‌کند تا از همکاری و شهادت آن‌ها قبل، در حین و پس از محاکمه اطمینان حاصل شود. ارباب شهود توسط کسانی که علیه آن‌ها در محاکمات، به‌ویژه در جرائم سازمان‌یافته شهادت می‌دهند، مستلزم واکنش دولت در قالب حمایت است که نشان‌دهنده یک تعهد عملی و تعهد به خود شهروندان است. ارباب شهود یک مانع دیرینه در محاکمات است و فن‌های مورد استفاده برای تهدید یا اجبار شاهدان نیز در سال‌های اخیر تکامل یافته است (Monterosso, 2022: 2-3). حمایت از شاهد برای اولین بار در دهه ۱۹۷۰ در ایالات متحده به‌عنوان یک روش قانونی برای استفاده در ارتباط با برنامه‌ای برای از بین بردن سازمان‌های جنایتکار مافیایی تصویب شد. تا آن زمان، "رمز سکوت" نانوخته در میان اعضای مافیا - معروف به *omertà* - تأثیر غیرقابل‌انکاری داشت و هرکسی را که از صفوف خارج می‌شد و با پلیس همکاری می‌کرد تهدید به مرگ می‌کرد. شاهدان مهم را نمی‌توان متقاعد کرد که برای دولت شهادت دهند و شاهدان کلیدی به دلیل تلاش‌های هماهنگ کارفرمایان جنایت که تحت تعقیب قرار داشتند، از دست رفتند. آن تجربه اولیه وزارت دادگستری ایالات متحده را متقاعد کرد که یک برنامه حفاظت از شاهدان باید ایجاد شود. در بحث حمایت از شاهد و آگاه در جرائم سازمان‌یافته می‌توان به دو نوع اقدام حمایتی اشاره کرد: اقدامات حمایتی غیر کیفری و اقدامات حمایتی کیفری که در ادامه به آن‌ها پرداخته خواهد شد.

۳-۱- حمایت‌های غیر کیفری

۳-۱-۱- حمایت‌های مالی

در جوامع امروزی مردم برای امرار معاش مجبور به انجام کار می‌شوند و تلاش آنان نیز دستیابی به منافع اقتصادی بیشتر است. از این رو اغلب سعی می‌کنند از انجام کارهایی که مانع درآمد روزانه آن‌ها می‌شود، پرهیز کنند و همواره برای حفظ اموال خود از تدابیر مختلفی استفاده می‌کنند. در این رابطه اگر شاهد مجبور به تعطیلی کار خود برای شهادت شود و متهم تهدید به تخریب اموال خود کند، احتمال امتناع شاهد از شهادت بسیار زیاد است. اگرچه برخی افراد بدون توجه به دارایی خود و صرفاً در پاسخ به ندای وجدان خود برای کمک به اجرای عدالت حاضر به شهادت هستند، اما تشویق شاهدان به شهادت مستلزم حمایت مالی مؤثر از سوی آن‌ها در صورت لزوم نیز است.

در همین راستا دربند «ت» ماده ۱ «آیین‌نامه اجرایی حمایت از شهود و مطلعان» آمده است که حمایت از شهود و مطلعان شامل موارد زیر است: اولاً تهدید خطر: هر احتمال. خطر در مورد شهود یا مطلع به‌نحوی که در صورت اجرا موجب جراحت یا خسارت حداقل یکی از موارد مندرج در بندهای (ب) تا (ت) این ماده به شاهد و یا به شهادت برسد. مطلع یا اعضای خانواده آن‌ها به گونه‌ای که احتمال خطر با توجه به مواردی از قبیل نوع خطر، موضوع خطر و شخصیت شاهد و مطلع و ایجادکننده خطر به‌طور متعارف قوی باشد. بند ب خطر جانی را مورد بحث قرار می‌دهد: «هرگونه خطر صدمه به تمامیت بدنی» و دربند «ت» ضرر مالی: «هرگونه آسیب به مال یا حقوق مالی»، بنابراین در تفسیر این ماده و بند «ت» آن می‌توان بیان کرد که پرداخت خسارت به شاهد در صورتی که متحمل خسارت شده باشد و از مراجع قضایی مطالبه خسارت کرده باشد، از جمله روش‌های حمایت غیر کیفری که می‌توان در این خصوص به ماده ۲۱۵ ق. قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۱ مقرر می‌دارد: «در صورت الزام شاهد یا مطلع در صورت درخواست هزینه ایاب و ذهاب یا مطالبه ضرر و زیان ناشی از ترک شغل، بازپرس هزینه ایاب و ذهاب را طبق تعرفه اعلام‌شده از سوی دادگستری پرداخت خواهد کرد؛ و زیان‌های ناشی از ترک شغل در صورت لزوم با استفاده از نظر کارشناس تعیین و شاکی را مکلف به واریز آن به صندوق دادگستری می‌نماید که شاکی به تشخیص بازپرس قادر به پرداخت حق‌الزحمه نباشد یا توسط بازپرس احضار شود هزینه‌های مذکور از محل اعتبارات مصوب قوه قضائیه پرداخت خواهد شد. هرگاه شاکی از پرداخت هزینه‌های مذکور در این ماده در جرائم قابل‌گذشت خودداری کند، شهادت یا گواهی مطلع معرفی‌شده از طرف وی مسموع نخواهد بود؛ اما در جرائم غیرقابل‌گذشت هزینه‌های مذکور با دستور بازپرس از محل اعتبارات مصوب قوه قضائیه پرداخت می‌شود. هرگاه متهم متقاضی احضار شاهد یا مطلع باشد هزینه‌های مذکور از محل اعتبارات مصوب قوه قضائیه پرداخت خواهد شد.

توجه به مفاد این ماده نشان می‌دهد که قانون‌گذار در هر صورت سعی در جبران خسارات وارده به شاهد داشته است اما نکته بسیار مهم دربند (ج) ماده ۱۷ قانون ارتقای سلامت نظام اداری است؛ و مبارزه با فساد، اگرچه این ماده مستقیماً اشاره‌ای به شاهد و مطلع ندارد، اما در تفسیر خود می‌توان چنین استنباط کرد که «در مواردی که جبران خسارت فوری از ناحیه امکان‌پذیر نباشد جبران صدمات و خسارات جسمی یا مالی. ایجاد جراحت یا خسارت» پیش‌بینی شده است «در این صورت دولت جانشین قربانی محسوب می‌شود و می‌تواند خسارت پرداخت‌شده را مطالبه کند». حتی برای جلوگیری از وارد شدن خسارت مادی به شاهد در اثر شهادت، دربند (د) ماده مذکور آمده است: هرگونه رفتار تبعیض‌آمیز اعم از اخراج، بازخرید، بازنشستگی پیش از موعد، تغییر وضعیت، انتقال به هر نقطه، ارزیابی ناعادلانه، ابطال قرارداد، فسخ یا کاهش حقوق و مزایای مطلع، خبرنگار و منبعی که اطلاعات صحیح را به مراجع ذیصلاح قانونی منعکس کرده باشد، در ماده ۸ قانون حمایت از منابع و شهود ممنوع است باینکه حق‌الزحمه منابع با توجه به نوع و میزان کارایی و عملکرد آن‌ها از سوی مسئولان تعیین و پرداخت می‌شود،

تصریح کرد: «آگاهان و افراد تأثیرگذار جرائم را به‌عنوان شغل به اطلاع مسئولان می‌رساند»؛ و به همین دلیل در لایحه حمایت از منابع و شهود تفاوتی بین پرداخت خسارت و پرداخت هزینه‌ها قائل شده و ماده ۳ نیز به موضوع پرداخت خسارت اختصاص یافته است. ماده ۸ به موضوع پرداخت هزینه‌ها. در راستای حمایت فیزیکی و پرداخت خسارت به شهود در ماده ۲۵ کنوانسیون پالمو، در قالب ۳ بند مختلف، حمایت از بزه دیدگان را در ۳ زمینه توصیه کرده است: ۱- حمایت از بزه دیدگان به‌ویژه در مواردی که خطر انتقام یا ارباب وجود دارد. بند ۲۱ - جبران خسارت ناشی از جرم و اعاده وضعیت سابق (بند ۲). ۳- تعقیب کیفری و مجازات مجرمان و بررسی نظرات و نگرانی‌های بزه دیدگان در مراحل مناسب دادرسی کیفری علیه مرتکبین (بند ۳).

۳-۱-۲- پشتیبانی‌های فیزیکی

جسم و روح انسان (در مقابل مال) تنها دارایی واقعی او و بخشی از وجود انسان است. به همین دلیل در گذشته در نظام‌های حقوقی مختلف مجازات سنگینی برای مرتکبین جرائم علیه تمامیت جسمانی پیش‌بینی شده بود. حفظ جان و پاسداری از جسم و روح یکی از کارهایی است که هر انسانی ناخودآگاه سعی در انجام آن دارد. قتل انسان را از عزیزترین دارایی او که زندگی است محروم می‌کند و تنها جرمی است که خسارت وارده به آن غیرقابل جبران است. «آیین‌نامه اجرایی حمایت از شهود و مطلعان» مشمول ماده ۱۷ است که با همکاری مرکز حفاظت - اطلاع‌رسانی قوه قضائیه و ضابطین دادگستری اقدامات لازم را برای جلوگیری از وقوع حوادث جانی، حیثیتی و مالی الزامی می‌کند. خطر علیه شاهد یا مطلع یا خانواده او و تأمین امنیت او. این اقدامات شامل یک یا چند مورد از موارد زیر است: اولاً گشت‌های منظم پلیس به‌صورت آشکار یا پنهان از محل کار یا سکونت و مسیر تردد شاهدان یا مطلعان یا خانواده‌های آنان. ثانیاً نظارت بر محتوای ارتباطات غیرعمومی در حال انتقال در سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی و نصب تجهیزات حفاظتی الکترونیکی مانند دوربین مداربسته در محل کار یا محل سکونت یا نصب درهای ایمنی با رضایت کتبی آن‌ها. تهیه تجهیزات برای تماس سریع با مقامات مربوطه. چهارم؛ آموزش اقدامات دفاعی و حفظ سلامت جسمی، روحی و روانی به شاهدان و آگاهان و خانواده آنان و خمسه. در مورد تغییر مکان بحث شده است. پس می‌توان گفت یکی از بهترین روش‌های حمایتی در این مورد، حمایت از زندگی است که به معنای حمایت از بدن و جان شاهد است.

توجه به مفاد این ماده نشان می‌دهد که قانون‌گذار در هر صورت سعی در جبران خسارات وارده به شاهد داشته است اما نکته بسیار مهم دربند (ج) ماده ۱۷ قانون ارتقای سلامت نظام اداری است؛ و مبارزه با فساد، اگرچه این ماده مستقیماً اشاره‌ای به شاهد و مطلع ندارد، اما در تفسیر خود می‌توان چنین استنباط کرد که «در مواردی که جبران خسارت فوری از ناحیه امکان‌پذیر نباشد جبران صدمات و خسارات جسمی یا مالی. ایجاد جراحات یا خسارت» پیش‌بینی شده است «در این صورت دولت جانشین

قربانی محسوب می‌شود و می‌تواند خسارت پرداخت‌شده را مطالبه کند». حتی برای جلوگیری از وارد شدن خسارت مادی به شاهد در اثر شهادت، دربند (د) ماده مذکور آمده است: هرگونه رفتار تبعیض‌آمیز اعم از اخراج، بازخرید، بازنشستگی پیش از موعد، تغییر وضعیت، انتقال به هر نقطه، ارزیابی ناعادلانه، ابطال قرارداد، فسخ یا کاهش حقوق و مزایای مطلع، خبرنگار و منبعی که اطلاعات صحیح را به مراجع ذیصلاح قانونی منعکس کرده باشد، در ماده ۸ قانون حمایت از منابع و شهود ممنوع است با بیان اینکه حق الزحمه منابع با توجه به نوع و میزان کارایی و عملکرد آنها از سوی مسئولان تعیین و پرداخت می‌شود، تصریح کرد: «آگاهان و افراد تأثیرگذار جرائم را به‌عنوان شغل به اطلاع مسئولان می‌رسانند؛ و به همین دلیل در لایحه حمایت از منابع و شهود تفاوتی بین پرداخت خسارت و پرداخت هزینه‌ها قائل شده و ماده ۳ نیز به موضوع پرداخت خسارت اختصاص یافته است. ماده ۸ به موضوع پرداخت هزینه‌ها. در راستای حمایت فیزیکی و پرداخت خسارت به شهود در ماده ۲۵ کنوانسیون پالمو، در قالب ۳ بند مختلف، حمایت از بزه دیدگان را در ۳ زمینه توصیه کرده است: ۱- حمایت از بزه دیدگان به‌ویژه در مواردی که خطر انتقام یا ارباب وجود دارد. بند ۲۱ - جبران خسارت ناشی از جرم و اعاده وضعیت سابق (بند ۲). ۳- تعقیب کیفری و مجازات مجرمان و بررسی نظرات و نگرانی‌های بزه دیدگان در مراحل مناسب دادرسی کیفری علیه مرتکبین (بند ۳).

۳-۱-۲- پشتیبانی‌های فیزیکی

جسم و روح انسان (در مقابل مال) تنها دارایی واقعی او و بخشی از وجود انسان است. به همین دلیل در گذشته در نظام‌های حقوقی مختلف مجازات سنگینی برای مرتکبین جرائم علیه تمامیت جسمانی پیش‌بینی شده بود. حفظ جان و پاسداری از جسم و روح یکی از کارهایی است که هر انسانی ناخودآگاه سعی در انجام آن دارد. قتل انسان را از عزیزترین دارایی او که زندگی است محروم می‌کند و تنها جرمی است که خسارت وارده به آن غیرقابل جبران است. «آیین‌نامه اجرایی حمایت از شهود و مطلعان» مشمول ماده ۱۷ است که با همکاری مرکز حفاظت - اطلاع‌رسانی قوه قضائیه و ضابطین دادگستری اقدامات لازم را برای جلوگیری از وقوع حوادث جانی، حیثیتی و مالی الزامی می‌کند. خطر علیه شاهد یا مطلع یا خانواده او و تأمین امنیت او. این اقدامات شامل یک یا چند مورد از موارد زیر است: اولاً گشت‌های منظم پلیس به‌صورت آشکار یا پنهان از محل کار یا سکونت و مسیر تردد شاهدان یا مطلعان یا خانواده‌های آنان. ثانیاً؛ نظارت بر محتوای ارتباطات غیرعمومی در حال انتقال در سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی و نصب تجهیزات حفاظتی الکترونیکی مانند دوربین مداربسته در محل کار یا محل سکونت یا نصب درهای ایمنی با رضایت کتبی آنها. تهیه تجهیزات برای تماس سریع با مقامات مربوطه. چهارم؛ آموزش اقدامات دفاعی و حفظ سلامت جسمی، روحی و روانی به شاهدان و آگاهان و خانواده آنان و خمسه. در مورد تغییر مکان بحث شده است. پس می‌توان گفت یکی از بهترین روش‌های حمایتی در این مورد، حمایت از زندگی است که به معنای حمایت از بدن و جان

شاهد است. امنیت جسمانی شاهد و همچنین شرایط دیگری مانند ویژگی‌های روانی شاهد و توانایی پایبندی به قوانین و محدودیت‌های اعمال‌شده توسط برنامه. در طول سال‌ها، واجد شرایط بودن پوشش تحت برنامه WITSEC از شاهدان به جنایات مافیایی گسترش یافته و شاهدان دیگر انواع جرائم سازمان‌یافته، مانند مواردی که توسط کارتل‌های مواد مخدر، باندهای موتورسواری، باندهای زندان و باندهای خشن خیابانی انجام می‌شوند را شامل می‌شود. (کیپرونو، ۲۰۱۶: ۳-۴).

۳-۱-۳- حمایتی-روانی

از جمله اقداماتی که برای آمادگی ذهنی شاهد برای حضور در دادگاه باید انجام شود، حمایت روانی از وی برای به حداقل رساندن رنج ناشی از حضور در مقام قضایی و اضطراب ناشی از شرکت در دادرسی به‌ویژه در گذشته است. فرد یا دستگاه، امور پلیسی-قضایی ارتباطی ندارد و جرم یکی از جرائم مهم است که موجب نگرانی وی می‌شود و آثار سوء بر کیفیت شهادت وی بر جای می‌گذارد (رئوفیان، ۱۳۸۹: ۹۶). دو راه برای آماده‌سازی ذهنی شاهد برای حضور در دادگاه وجود دارد. اولاً پیش‌بینی می‌شود که مقامات قضایی یا نمایندگان دادرسان قبل از حضور شهود در دادگاه جلسات منظمی با وی داشته باشند. این برای کاهش فشار روحی شاهد در دادگاه است. راه دیگر تعیین وکیل برای شاهد، آشنایی بیشتر او با حقوق و تکلیف در حضور در مرجع قضایی است. این موضوعی است که در حقوق ایران چندان به آن توجه نشده است (عاشوری، ۱۳۷۹: ۱۲۰).

در ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی حمایت از شهود و مطلعین در این خصوص آمده است که در هر حوزه قضایی واحدی به‌عنوان «یگان حفاظت از شهود و مطلعین» زیر نظر رئیس تشکیل می‌شود. آن حوزه قضایی برای انجام امور مذکور در این آیین‌نامه. در صورت نیاز و به تشخیص رئیس کل دادگستری استان، دفتری به نام «دفتر شاهد و اداره آگاه» در یگان حفاظت شاهد و مطلع جهت هماهنگی با دستگاه‌های ذی‌ربط جهت انجام وظایف حفاظت از شهود ایجاد خواهد شد. هماهنگی نهاد‌های ذی‌ربط برای انجام وظیفه حمایت از شهود در قانون آیین دادرسی نیز در چین مورد توجه قرار گرفته و به‌نوعی به این سمت اهمیت ویژه‌ای داده شده است. براین اساس در ماده ۵۹ قانون آیین دادرسی کیفری آمده است که شهادت شهود باید باشد. طرفین یعنی مدعی‌العموم و بزه دیده و همچنین متهم و وکیل مدافع. براین اساس در بند «پ» ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی حمایت از شهود و مطلعان مصوب ۱۳۹۳، خطر آبروی هرگونه خطر آسیب به تمامیت معنوی اعم از حیثیت و اعتبار تلقی می‌شود.

۴- حمایت از شهود در پرتو اقدامات کیفری

از نظر حمایت‌های کیفری در قانون می‌توان موارد زیر را برشمرد.

۱-۴- جرم‌انگاری

مهم‌ترین جنبه حمایت از شاهد در قوانین ماهوی را می‌توان در قالب جرم‌انگاری اعمالی دانست که به تمامیت جسمی یا معنوی شهود آسیب می‌رساند. اگرچه جرم‌انگاری برخی از اعمال در سیاست جنایی کشورها باهدف احیای نظم اجتماعی و مجازات

متخلفان به هنجارها و ارزش‌های موردقبول جامعه است، اما این واقعیت را نمی‌توان نادیده گرفت که جرم‌انگاری عمل به معنای پذیرش آن عمل و معرفی آن است. به‌عنوان یک ارزش و هنجار در جامعه پذیرفته‌شده است و جرم‌انگاری تخلف از یک عمل، مفهوم ارزش در اعتبار بخشیدن به یک عمل است. (عبد الفناح، ۱۳۸۱: ۱۳۵ و محسنی، ۱۳۸۴: ۸۳) در این راستا، حمایت از شاهد به‌عنوان یک ارزش پذیرفته‌شده در روند قضایی مستلزم هرگونه اقدامی برای نقض این ارزش از طریق: الف) تهدید یا ب) توهین یا ج) است. افشای هویت یا محل سکونت شاهدی که باید مجازات شود. (باقری نژاد، ۱۳۹۵: ۱۳۰-۱۳۳)

تهدید به ارتکاب جرم علیه دیگری از جمله اقداماتی است که قانون‌گذاران کشورهای مختلف در قوانین داخلی خود جرم‌انگاری کرده‌اند. در ماده ۶۶۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ قانون‌گذار ایران مقرر داشته است: «هرگاه شخصی دیگری را به قتل یا ضرر شخصی یا ناموسی یا افشای راز خود یا بستگانش تهدید کند اعم از اینکه واسطه مطالبه وجه یا مال یا مطالبه فلان کار یا ترک کاری کرده باشد یا نکند به شلاق تا ۷۴ ضربه یا حبس از دو ماه تا دو سال محکوم خواهد شد.

در ماده ۱۸-۲۲۲ قانون مجازات فرانسه نیز مقرر شده است: «تهدید به هر نحوی که به ارتکاب جنایت یا جنحه نسبت به دیگری همراه باشد، مستوجب سه سال حبس و حبس ساده است. ۴۵۰۰ یورو جزای نقدی وقتی موضوع تهدید به مرگ باشد، مجازات به ۵ سال حبس ساده و ۷۵۰۰۰ یورو و جزای نقدی افزایش می‌یابد. (میر محمد صادقی، ۱۳۸۶: ۴۸۳)

در خصوص جرم توهین می‌توان گفت که یکی از جرائم منافی حیثیت اخلاقی افراد محسوب می‌شود. در تعریف توهین می‌توان گفت: «توهین، رفتار عمدی برخلاف قانون است که از نظر عرف برای طرف توهین‌آمیز است». (آقایی نیا، ۱۳۹۴: ۲۰)

آنچه در تعریف توهین حائز اهمیت است این است که رفتار مرتکب قرار است باعث کاهش و تحقیر قربانی شود. معاونت حقوقی قوه قضائیه در نظریه شماره ۷/۳۴۷۲-۱۶/۱۳۷۷/۸ در تأیید عرفی بودن توهین آورده است: «توهین امری عرفی است و تشخیص آن با قاضی رسیدگی‌کننده است.». (رحیمی اصفهانی، ۱۳۸۰: ۳۸۸) علاوه بر این، رفتار مرتکب باید توهین‌آمیز باشد. دیوان عالی کشور نیز در رأی شماره ۲۲۶۸-۱۳/۷/۱۳۱۹ خود تصریح کرده است که صرف خشونت در گفتار نمی‌تواند جرم محسوب شود (رحیمی اصفهانی، ۲۰۱: ۳۸۹)، قانون‌گذار در ماده ۶۰۸ مجازات اسلامی. کد مصوب ۱۳۷۵ به‌عنوان جرمی که گویی توهین شده است. این ماده مقرر می‌دارد: «توهین به اشخاص از قبیل فحاشی و استعمال الفاظ رکیک در صورتی که منجر به حذف نشود تا (۷۴) ضربه یا از پنجاه هزار ریال تا یک میلیون ریال جزای نقدی خواهد داشت. قانون‌گذار در این ماده از واژه «افراد» استفاده کرده است؛ بنابراین توهین به هر شخصی را می‌توان در این مقاله گنجانید. همچنین مصادیق مذکور در ماده تمثیلی بوده و در صورتی که سایر اعمال نیز از نظر عرف توهین‌آمیز تلقی شوند مرتکب به مجازات این ماده محکوم خواهند شد. همچنین قانون‌گذار فرانسوی در ماده ۵-۴۳۳ تصریح کرده است: «گفتار، رفتار یا تهدید، نوشتن یا تصویر یا ارسال اشیایی

به هر نحو نسبت به مأمور یا کارمند دولتی، هر گاه در حین وظیفه یا به مناسبت انجام وظیفه توهین محسوب می‌شود و تا ۷۵۰۰۰ یورو جریمه می‌شود.

۴-۲- جرم‌انگاری افشای هویت یا اقامتگاه شاهد

یکی از ضمانت‌های حمایت از شهود، جرم‌انگاری افشای هویت شهود ناشناس است که تلاش متهم را برای شناسایی هویت آن‌ها برای استفاده بهتر از حقوق دفاعی خود به‌ویژه در میانجی‌گری و دادرسی حضوری به خطر می‌اندازد، زیرا همان‌طور که خواهیم دید. گاه در قوانین برخی کشورها مقررات سخت‌گیرانه‌ای برای حمایت از شهود گمنام یا ناشناس اتخاذ شده است، بنابراین می‌توان گفت یکی از اقدامات لازم برای پنهان کردن هویت شهود برای تأمین امنیت جسمانی آن‌ها، تلاش برای حفظ شهود است. اطلاعات هویتی ایمن از دسترسی به دیگران در طول رسیدگی. برای این منظور می‌توان از اقداماتی مانند استفاده از نام مستعار، تغییر هویت یا عدم درج اطلاعات هویتی در پرونده و یا جلوگیری از دسترسی افراد به فایل استفاده کرد. (غلام پور و تدین، ۱۳۹۲: ۱۹۲) در کنوانسیون پالرمو نیز به این موضوع اشاره شده است. با توجه به اینکه در دادرسی، هویت مأمور مخفی باید از طرفین دعوی و کلیه شهروندان مخفی بماند (اقدامات مختلف حمایتی از قبیل تغییر صدا، جداسازی شهود و غیره در ماده ۲۳ آمده است.)؛ اما همان‌طور که گفته شد، دادگاه باید از هویت واقعی وی مطلع شود، اصحاب دعوا مجاز به بازجویی از شاهد (نامعلوم) هستند. علاوه بر این، در این زمینه می‌توان به قانون آیین دادرسی کیفری روسیه مصوب ۲۰۰۲ اشاره کرد که تغییرات قابل توجهی در رسیدگی‌های پیش از دادرسی ایجاد نکرد، اما با اتخاذ سیستم داوری، مرحله دادرسی را تغییر داد. یکی از زمینه‌های مهمی که قانون آیین دادرسی کیفری جدید در آن به بحث‌های جرائم سازمان‌یافته پاسخ می‌دهد، حمایت و حمایت از شاهدان و قربانیان جرم در برابر تهدیدها و فشارهای گروه‌های جنایی درگیر در دادرسی است. بند ۳ ماده ۱۱ این قانون مجموعه‌ای از اقدامات پیشگیرانه را هم در مرحله مقدماتی و هم در مرحله دادرسی پیش‌بینی می‌کند که واقعیت‌های کافی حاکی از وجود خطر نه‌تنها برای افراد فوق‌الذکر بلکه برای بستگان آن‌ها باشد؛ و سایر افراد نزدیک به آن‌ها. در مرحله پیش از محاکمه، داده‌های شخصی شهود یا قربانیان جنایت که در تحقیقات شرکت کرده‌اند را می‌توان از مرحله تحقیق حذف کرد.

قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸ نه‌تنها افشای هویت یا محل سکونت شاهد را منع نکرده است بلکه به متهم اجازه می‌دهد پس از تکمیل تحقیقات و بدون پیش‌بینی شرایط، اطلاعات لازم را از محتویات پرونده به دست آورد. اگرچه این امر در راستای حقوق دفاعی متهم بود، اما در جرائم مهم و سازمان‌دهی شده، امنیت شهود را به خطر می‌انداخت، به‌ویژه زمانی که دلیل اصلی محکومیت متهم، شهادت شهود بود، این موضوع بیشتر شد. آشکار. علیرغم اختلاف نظر حقوق‌دانان معاصر در مورد صحت شهادت اشخاصی که هویت آن‌ها مخفی می‌ماند، خوشبختانه تدوین‌کنندگان قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲

به این موضوع توجه داشته و در ماده ۲۱۴ این قانون تصریح کرده‌اند: «هرگاه وجود داشته باشد. تهدید به مرگ است و یا در صورت وارد شدن ضرر آبروی یا مالی برای شاهد، مطلع یا خانواده آن‌ها، اما لازم است به اظهارات آن‌ها گوش فراداده شود، بازپرس برای حمایت از شاهد یا مطلع اقدامات زیر را انجام می‌دهد و با ذکر ب) عدم افشای اطلاعات مربوط به هویت، مشخصات خانوادگی و محل سکونت یا فعالیت شاهد یا مطلع. این ماده از یک سو برای حمایت از شاهد، عدم افشای هویت یا محل سکونت شاهد را پیش‌بینی کرده و از سوی دیگر با رعایت حقوق دفاعی متهم، بازپرس را مکلف به ذکر دلیل می‌کند. چنین اقدامی را در پرونده اتخاذ کرده و تنها در مواقعی به این اقدامات متوسل می‌شود که گوش دادن به اظهارات شهود ضروری باشد. براین اساس ماده ۹ آیین‌نامه اجرایی حمایت از شهود و مطلعان، عدم افشای اطلاعات را مشمول کلیه مواردی می‌داند که «منجر به شناسایی شاهد یا مطلع یا خانواده وی اعم از هویت، خانواده. مشخصات، محل سکونت، شغل یا نوع فعالیت یا هر موضوع دیگری در ماده ۴۰ قانون مذکور نیز آمده است که «افشای اطلاعات مربوط به هویت و محل سکونت قربانی، شهود و مطلع و غیره. اشخاص مرتبط با پرونده توسط ضابطان دادگستری ممنوع است، مگر در مواردی که قانون معین کرده است.» زیرا این افشای اطلاعات ممکن است از طریق تهدید بزه دیدگان، شاهدان و مطلعان منجر به اخلاف در روند قضایی شود. (باقری نژاد، ۱۳۹۴: ۱۳۰-۱۳۳) در این خصوص می‌توان به بند چهارم قانون آیین دادرسی کیفری جدید سوئیس مصوب ۲۰۰۷ با اصلاحیه ۲۰۱۲ با عنوان اقدامات حفاظتی (مواد ۱۵۳-۱۴۹) و اقدامات ویژه برای حمایت از مأموران مخفی و شهود اشاره کرد. قربانیان جنایت قربانیان جنسی، کودکان و قربانیان دارای ناتوانی ذهنی در نظر گرفته می‌شوند.

ماده ۱۲ آیین‌نامه اجرایی حمایت از شهود و مطلعان مصوب ۱۳۹۳ مقرر می‌دارد که پس از تعیین و اتخاذ تصمیم مبنی بر عدم افشای اطلاعات، مشخصات واقعی شاهد یا مطلع به واحد مذکور در ماده ۲ اعلام شود. این آیین‌نامه بدون درج در پرونده و برگه‌ای با کد. خصوصاً قابل ذکر است که این جزئیات در کلیه اوراق استیضاح و صورت‌جلسات ذکر خواهد شد. احضار چنین شاهد و مطلع با دستور مقام قضایی صرفاً توسط واحد مذکور و از طریق ضابطینی که برای این امر تعیین می‌شوند، انجام می‌شود. هویت حق همه شهروندان اعم از متهم، محکوم، بزه دیده، شاهد و غیره است. این روش حمایتی مورد استقبال مقامات قضایی اعم از دادگاه و دادسرا است، زیرا هزینه‌ای برای شاهد و شاهد ندارد. دولت از یک طرف و شاهد مجبور نیست از طرف دیگر برای شهادت زحمت بکشد. (کوشکی و امینی، ۱۳۹۵: ۱۳۱)

دادگاه حقوق بشر اروپا استفاده از شاهدان ناشناس را تحت سه شرط پذیرفته است: اولاً. شهود باید عدم شهادت را به روش‌های عادی با شواهد کافی و مناسب توجیه کنند. ثانیاً؛ متهم باید در راستای اجرای حقوق دفاعی خود فرصت کافی و مناسب برای شهادت ناشناس داشته باشد. ثالثاً؛ شهادت ناشناس نباید تنها دلیل محکومیت باشد.

در برخی کشورها، مانند فرانسه، شهادت ناشناس تحت شرایط خاصی مانند جرائم سازمان یافته به رسمیت شناخته شده است، اما اگر «درعین حال، با توجه به شرایط و شرایطی که جرم در آن ارتکاب یافته یا با توجه به شخصیت شاهد، شناخت هویت وی برای اجرای حقوق دفاعی الزامی است حقوق دفاعی متهم، قانون گذار را وادار کرده است که اولاً امکان اعتراض به شهادت مجهول را برای متهم پیش‌بینی کند، ثانیاً متهم می‌تواند از طریق دستگاه فنی که امکان استماع و ارائه شاهد را از راه دور فراهم می‌کند، درخواست مواجهه با شاهد گمنام کند؛ و یا در بازجویی و کیل از وی مبنی بر اینکه «لذا تنها بر اساس احوال تحصیلی نمی‌توان محکومیتی صادر کرد» با توجه به مفاد شهادت بی‌نام، به نظر می‌رسد قوانین و مقررات حمایت‌کننده از حقوق دفاعی متهم را تهدید می‌کند، باید حداقل تفسیر شود... همچنین دادگاه یوگسلاوی برای توازن بین حقوق متهم و شهود، پنج شرط را برای پذیرش عدم افشای نام و هویت شاهد ارائه کرده است: اولاً باید امنیت شاهد یا تهدید واقعی باشد. خانواده‌اش. ثانیاً دلایلی که قرار است از طریق شهادت شهود اقامه شود، از اهمیت و ربط کافی برای تقویت ادعای دادستان برخوردار است. ثالثاً، ظاهر قضیه نباید به گونه‌ای باشد که شاهد را غیرقابل اعتماد کند. رابعاً امکان افشای هویت شاهد وجود ندارد و در عوض باید برنامه خاصی برای حمایت از وی تهیه شود و پنجم اینکه هر اقدامی لازم باشد. در همین راستا در بند (۲) ماده (۶۴) اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی آمده است که شعبه بدوی باید اطمینان حاصل کند که محاکمه به نحو مطلوب و سریع و با رعایت کامل حقوق متهم انجام می‌شود؛ و توجه کافی برای حمایت از شاهد و دفاع.» بنابراین به نظر می‌رسد می‌توان بین حقوق متهم و حمایت از شهود تعادل برقرار کرد. قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه ممنوعیت افشای هویت افراد نفوذی را بیان می‌کند: هویت واقعی افسران یا افسران پلیس قضایی که با نام مستعار در عملیات مخفیانه نفوذ به باندهای مجرمانه شرکت داشتند، در هیچ یک از مراحل رسیدگی نباید فاش شود. کنوانسیون پالمو همچنین به موضوع حمایت از شهود و بستگان آنها در جرائم سازمان یافته اشاره می‌کند، زیرا در ماده ۲۴ حمایت از شهود و بستگان آنها پیش‌بینی شده است. هر کشور عضو، در حدود توانایی‌های خود، اقداماتی را برای حفاظت مؤثر از شهودی که در جریان دادرسی کیفری در رابطه با جرائم مشمول این کنوانسیون شهادت می‌دهند و در صورت لزوم از بستگان و سایر افراد نزدیک به آنها در برابر انتقام‌جویی یا ارباب احتمالی، اتخاذ خواهد کرد... مناسب اتخاذ خواهد شد. در مارس ۲۰۰۴، لایحه‌ای با عنوان حمایت از شاهدان و همکاران عدالت (قانون شماره ۹۲۰۵، مورخ ۱۵ مارس ۲۰۰۴) تصویب شد. در این قانون جدید روش‌هایی برای حمایت از شهود و همکار عدالت در نظر گرفته شده است، یعنی افرادی از گروه‌های جرائم سازمان یافته که تصمیم گرفته‌اند اطلاعات همدستان خود را در اختیار دادستان‌ها و دادگاه‌ها قرار دهند. همچنین این قانون دو نهاد را تشکیل می‌دهد: «اداره کل حفاظت شاهد و تعاونی‌های قضایی» که مسئولیت این وظایف، تعیین صلاحیت و ساماندهی آنها را بر عهده دارد. همچنین قانون مورخ مارس ۲۰۰۴ اقدامات مختلفی از جمله تغییر هویت و محل سکونت، تضمین امنیت شهود را پیش‌بینی کرده است و درعین حال مقررات اجباری را وضع کرده است که اگر شاهدان بخواهند تحت حمایت برنامه باشند باید از آنها تبعیت کنند. قرار است از شاهدان دولتی

محافظت شود. علاوه بر این قانون، لایحه‌ای برای پرداخت غرامت کافی به قربانیان در حال حاضر در پارلمان آلبانی در دست بررسی است.

۵- پشتیبانی در قوانین رسمی

علاوه بر قوانین کیفری ماهوی، قانون آیین دادرسی کیفری نیز به‌طور غیرمستقیم اقدامات کیفری را در نقش حمایت از شاهد پیش‌بینی کرده است. قانون آیین دادرسی کیفری تبلور حقوق و آزادی‌های شهروندان جامعه است تا جایی که برخی از نویسندگان معتقدند برای آگاهی از میزان حقوق و آزادی‌های افراد در یک جامعه باید به سراغ آیین دادرسی کیفری رفت. آن کشور. (عاشوری، ۱۳۷۶: ۱) تردیدی نیست که حمایت از جامعه و حفظ حقوق شهروندی تنها با مجازات اعمالی که جرم محسوب می‌شود تضمین نمی‌شود. علاوه بر مجازات، قانون‌گذار باید به دنبال وضع مقرراتی باشد که امکان کشف جرم، تعقیب متهم و تسریع در اجرای مجازات در مورد مجرم را فراهم کند و درعین حال حقوق مجرم را تضمین کند. شهروندان جامعه به‌ویژه متهمان در کنار حفظ مصالح جامعه. مستلزم تعادل بین حقوق افراد و جامعه است تا یکی بدون دلیل بر دیگری چیره نشود. به همین دلیل نمی‌توان جز در موارد حقوقی از این حقوق در دادرسی کیفری چشم‌پوشی کرد. گاه قانون‌گذار برای حمایت از شهود در مقابل تعرض احتمالی متهم، بازداشت موقت متهم (گفتار اول) یا اخذ وثیقه از او (گفتار دوم) را مجاز می‌داند، درحالی که دستور سایر اقدامات تأمینی نمی‌تواند هدف قرار گیرد. چون خفیف هستند برای ارضای حمایت شهود. (باقری نژاد، ۱۳۹۴: ۱۴۷-۱۴۹)

۶- بازداشت موقت متهم

قرار بازداشت موقت «قرار شدید و سنگین امنیتی است که علیه آزادی متهم تا صدور حکم از سوی قاضی صادر می‌شود». (گلدوست جویباری، ۱۳۹۵: ۸۳) دستور بازداشت موقت مغایر اصل برائت و برائت افراد و «نتایج زیان‌بار آن غیرقابل جبران است»؛ از این رو قانون‌گذاران آزادی تردد سعی کرده‌اند موارد صدور قرار بازداشت موقت را تحت دستور و قاعده خاصی قرار دهند و در اختیار قضات قرار ندهند. با توجه به این موضوع، قانون‌گذار ایران برای تأمین عدالت و تضمین حقوق سایر شهروندان، موارد صدور قرار بازداشت موقت را در قانون برشمرد و دو نوع بازداشت موقت را پیش‌بینی کرده است: اول، قرار بازداشت موقت اختیاری. دوم، دستور بازداشت موقت اجباری. (خلیل پور چالکیاسری، ۱۳۹۷: ۱۱۶-۱۱۸)

مبنای قانونی صدور قرار بازداشت موقت خودسرانه ماده ۱۳۲ قانون آیین دادرسی کیفری است. در این ماده مقرر می‌دارد: «در موارد زیر هرگاه شواهد موجود و امارات حاکی از اتهام متهم باشد، صدور قرار بازداشت موقت جایز است...

د- در مواردی که آزادی متهم منجر به از بین رفتن آثار و اسباب جرم، موجب تبانی با متهمان یا شهود دیگر و مطلعان از واقعه شود یا موجب امتناع شهود از شهادت شود. همچنین زمانی که ترس از فرار یا مخفی شدن متهم وجود داشته باشد و به هیچ وجه قابل پیشگیری نباشد. در ماده ۳۵ قانون مزبور درباره قرار بازداشت موقت اجباری مقرر شده است: «در موارد زیر در حدود ماده ۳۲ این قانون و تبصره‌های آن هرگاه قرائن و امارات موجود حاکی از این باشد که متهم در حال رسیدگی است. در توضیح این دو ماده، اداره حقوقی قوه قضائیه در نظریه مشورتی شماره ۹۰۶۰/۷ مورخ ۱۳۷۹/۷/۱۳۷۹ اعلام کرده است: «در ماده ۳۲ قانون آیین دادرسی کیفری. محاکم عمومی و انقلاب در امور کیفری، مصادیق اجازه صدور قرار بازداشت موقت احصاء شده است، اما در ماده ۳۵ همین قانون موارد الزامی صدور قرار بازداشت موقت تعیین شده است؛ بنابراین در مواردی که بند «د» ماده ۳۲ قابل تحقق باشد و جرائم از جرائم موضوع ماده ۳۵ باشد، توقیف الزامی است، اما در صورت عدم تحقق بند «د»، صدور قرار بازداشت موقت الزامی نخواهد بود. به عبارت دیگر، هرگاه جرائم مندرج در ماده ۳۵ و با محدودیت‌های ماده ۳۲ وجود داشته باشد، صدور قرار بازداشت موقت الزامی است و در غیر این صورت جایز است. بند «د» ماده ۳۲ قانون مذکور بسیار مهم است و قاضی در صدور قرار بازداشت موقت باید محدودیت‌های ماده ۳۲ را در نظر بگیرد. یکی از مواردی که قانون‌گذار در بند «د» ماده ۲ که مربوط به موضوع حمایت از شهود است، ذکر این نکته است که اگر آزادی متهم موجب امتناع شهود از شهادت شود، قاضی می‌تواند و در موارد مذکور در ماده ۳۵.. قانون آیین دادرسی کیفری بازداشت موقت متهم را الزامی کرده است. ذکر این شرط به این معنی است که متهم شاهدان را تهدید می‌کند که در صورت شهادت، آسیبی به خود یا خانواده آنها وارد می‌شود. این موضوع در ماده ۵۸ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی پیش‌بینی شده است. در این ماده یکی از شروط صدور این قرار ممانعت از انجام تحقیقات یا رسیدگی قضایی توسط متهم و یا به خطر انداختن آنها در صورت آزادی است. (میر محمد صادقی، ۱۳۸۳: ۲۵۶) تهدید شهود و مطلعان حادثه از مواردی است که تحقیقات صحیح را به خطر می‌اندازد؛ بنابراین می‌توان در محاکمات دادگاه کیفری بین‌المللی به این اقدام حمایتی متوسل شد. در روال قضایی محاکمات دادگاه بارها دستور بازداشت موقت متهم صادر شده است. به عنوان مثال، دادستان دیوان کیفری بین‌المللی دستور بازداشت موقت عاملان جنایات ارتكابی در سودان را صادر کرد و رهبر لیبی دستور بازداشت وی را به دلیل جنایت علیه بشریت صادر کرد. در کنوانسیون جرائم سازمان‌یافته فراملی، اگرچه اشاره صریحی به این روش حمایتی نشده است، از یک سو توجه به محتوای برخی مواد این کنوانسیون و از سوی دیگر، اعتبار راهبردهای حمایت از شاهد در این بین‌المللی است. سند، بازداشت موقت متهم می‌تواند به عنوان یک راه حل حمایتی در نظر گرفته شود. (باقری نژاد، ۱۳۹۵: ۱۴۷-۱۴۹)

خطر نفوذ بر شهود و آگاهان زمانی قابل طرح است که اعمال غیرقانونی (تهدید، رشوه و ...) رایج شود یا احتمال آن وجود داشته باشد (عاشوری، ۱۳۸۷، ۱۴۸)، هر چند در این ماده قانون‌گذار صراحتاً چنین نکرده است. گفته شده است که شهود به دلیل

تهدید متهم و ترس از آسیب رساندن به او رضایت نمی‌دهند، اما قصد قانون‌گذار در حکم این ماده همین احتمال را به ذهن متبادر می‌کند. درحالی‌که هنوز قانون و حتی ماده مشخصی در مورد حمایت از شهود در حقوق ایران وجود ندارد، یکی از مهم‌ترین موادی است که حمایت از شهود را مورد توجه قرار می‌دهد. ماده ۱۴۴ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه نیز مقرر می‌دارد: «بازداشت موقت فقط زمانی قابل صدور یا تمدید است که تنها راه و روش برای موارد زیر باشد: حفظ دلیل یا مدارک عینی یا جلوگیری از فشار بر شهود یا بزه دیدگان یا جلوگیری از آن. تبانی افراد تحت تحقیق و نمایندگان...» قانون‌گذار در این ماده یکی از مواردی را که صدور قرار بازداشت موقت در آن جایز است، فشار بر شهود دانسته است. فشار بر شهود و آگاهان از یک سو موجب خودداری آنان از شهادت و از سوی دیگر موجب می‌شود که شاهدان در شهادت به دروغ متوسل شوند. توجه به این موضوع قانون‌گذار فرانسوی را مجبور کرده است که برای جلوگیری از نفوذ شهود، بازداشت موقت متهم را پیش‌بینی کند؛ بنابراین اگر بتوان از طریق دیگری از فشار بر شاهد جلوگیری کرد، صدور قرار بازداشت موقت جایز نیست؛ زیرا اصل بر آزادی رفت و آمد مردم و امنیت شخصی است. او یک منیت شخصی داشت. هیچ‌کس نباید خودسرانه دستگیر یا بازداشت شود. هیچ‌کس را نمی‌توان سلب آزادی کرد مگر به دلایل قانونی و به ترتیبی که قانون مقرر می‌کند».

۷- اخذ وثیقه از متهم

یکی از اقدامات قانون‌گذار در آیین دادرسی کیفری که به‌طور ضمنی می‌تواند هدف حمایت از شهود را محقق کند، اخذ وثیقه از متهم است. قانون‌گذار در ماده ۱۳۲ قانون فوق‌الذکر مقرر داشته است: «قاضی مکلف است برای دسترسی به متهم و حضور به‌موقع او در موارد ضروری و جلوگیری از فرار یا مخفی شدن یا تبانی با دیگری، به یکی از تأمین‌کنندگان کیفری دستور دهد. دستور می‌دهد پس از تفهیم اتهام به وی موارد زیر را صادر کند: الف) اخذ وثیقه اعم از نقدی یا ضمانت‌نامه بانکی یا اموال منقول و غیرمنقول...». توجه به مفاد ماده مذکور نشان می‌دهد که قانون‌گذار ایران با پیش‌بینی چنین دستوری دو هدف را دنبال می‌کند: اول دسترسی به متهم تا پایان رسیدگی و ضمانت اجرای حکمی که ممکن است در مورد متهم صادر شود. آینده. ثانیاً «جلوگیری از اخلال در دادرسی کیفری». تبانی متهم با دیگری یکی از مواردی است که می‌تواند روند رسیدگی را مختل کند.

اخذ وثیقه از متهم نیز در توصیه‌های کمیته پیشگیری از وقوع جرم سازمان ملل در نظر گرفته شده است که بر اساس آن برای پذیرش وثیقه یا وثیقه، دادستان باید شرط عدم تهدید شاهد یا قربانی را از سوی متهم مشخص کند. همچنین طبق آیین دادرسی و ادله دیوان کیفری بین‌المللی یکی از شروط آزادی متهم در جریان رسیدگی به جرم در کنار سایر شروط از جمله عدم تماس مستقیم یا غیرمستقیم با شهود و تحویل کلیه مدارک هویتی متهم به دادگاه با اخذ وثیقه از وی. قرار داده شده است. «شخص باید ضمانت‌نامه بدهد یا ضمانت‌نامه شخصی یا حقیقی تنظیم کند که میزان و زمان‌بندی و نوع پرداخت آن را شعبه بدوی تعیین

می‌کند». بررسی سایر اسناد بین‌المللی نشان می‌دهد که تنظیم‌کنندگان این اسناد به این نوع اقدامات حمایتی توجه نکرده‌اند و دلیل آن را می‌توان در جدی بودن جرائم ارتكابی بین‌المللی دانست و اخذ وثیقه از متهم این جرائم را نمی‌توان دانست. برای حفظ امنیت شهود در برابر تهدید چنین مجرمانی باید مفید و مؤثر باشد. (باقری نژاد، ۱۳۹۴: ۱۴۷-۱۴۹) در بحث جرائم سازمان‌یافته و حمایت از شهود می‌توان به بند ۱ ماده ۲۴ کنوانسیون پالمو اشاره کرد که می‌گوید: «هر یک از کشورهای عضو در حد توان خود، اقدامات لازم را انجام خواهد داد. اقداماتی برای حفاظت مؤثر». از شهودی که در جریان دادرسی کیفی در مورد جرائم موضوع این کنوانسیون شهادت می‌دهند و حسب ضرورت از بستگان و نزدیکان خود در برابر قصاص یا تهدید احتمالی.

نتیجه‌گیری

امروزه هم‌زمان با گسترش جهانی شدن، اینترنت و فضای مجازی، جرائم از جمله جرائم سازمان‌یافته بیش از آنچه می‌توان توصیف کرد، گسترده و پیچیده شده است. این موضوع مستلزم توجه به انواع ادله برای اعلام جرم علیه این نوع جرائم است. به‌طور گسترده شناخته شده است که شاهدان و آگاهان از جمله این شواهد هستند. با مطالعه این مقاله مشخص شد که حمایت از شهود و آگاه در جرائم سازمان‌یافته مهم‌تر و ضروری‌تر از سایر جرائم است، زیرا با توجه به ساختار این نوع جرائم، شاهدان و مطلعان با متهم مواجه نیستند؛ اما ممکن است همواره مورد تهدید، آزار و اذیت جسمی و روحی مجرمان یا همدستان آن‌ها قرار گیرد و در صورت وقوع، نوعی عدم تمایل و اکراه از سوی شاهد و آگاه به وجود می‌آید. منجر به همکاری با دستگاه قضایی و در نتیجه کشف نشدن جرائم می‌شود. در این شرایط قانون‌گذار دو نوع اقدام حمایتی کیفری و غیر کیفری را در نظر گرفته است. زمینه جنایی می‌تواند شامل جرم‌انگاری (تهدید، توهین، افشای هویت یا محل سکونت پادشاه) باشد. (د) و حمایت در قوانین رسمی از جمله (دستگیری موقت متهم و اخذ وثیقه از متهم)، مقایسه انجام شده در متن مقاله نشان می‌دهد که قوانین وضع شده در ایران تقریباً مناسب و با قوانین کیفری بین‌المللی سازگار است. با این تفاوت که قوانین ایران فاقد ضمانت اجرای قوی، عدم به‌روزرسانی به دلیل تحولات سریع جرائم سازمان‌یافته، عدم توجه به معاضدت حقوقی، عدم توجه به حمایت روانی در اعمال غیر کیفری، عدم جرم‌انگاری بسیاری از اقدامات است؛ و فقدان قوانین و مقررات داخلی برای اجرای کنوانسیون‌های بین‌المللی از جمله خلأهای قانونی در سیاست جنایی ایران، باهدف حمایت از شهود و آگاهان است، لذا در این راستا پیشنهاد می‌شود نوع جرائم سازمان‌یافته و پیچیدگی ماهیت آن‌ها با مشارکت مردم؛ و سازمان‌های مردم‌نهاد از یک سو و ضرورت اقدامات مجرمانه و غیرجنایی با مأموریت‌های پلیسی، کنترلی، حفاظتی و پشتیبانی، اقدامات مؤثرتری در جهت حمایت و حمایت از شاهدان و آگاهان انجام دهند.

منابع

- آشوری، محمد (۱۳۷۶) عدالت کیفری، تهران انتشارات گنج دانش
- آقایی نیا، حسین، ۱۳۸۵، جرائم علیه اشخاص (شخصیت معنوی)، تهران، نشر میزان.
- باقری نژاد، زینب (۱۳۷۳) رویکرد حمایتی به شهود در قوانین کیفری ایران و فرانسه، مجله حقوقی دادگستر، شماره ۶۷.
- باقری نژاد، زینب (۱۳۹۵) حمایت از شهود، در حقوق ایران، فرانسه و اسناد بین‌المللی در پرتو قانون جدید آیین دادرسی کیفری، انتشارات خرسندی.
- جوانمرد؛ بهروز؛ (۱۳۹۸) جرائم سازمان یافته فراملی؛ انتشارات جاودانه؛ چاپ دوم؛ جلد دوم
- حاجیانی، ابراهیم، (۱۳۸۸) جرائم سازمان یافته، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- خلیل پور چالکیاسری، سید عباس (۱۳۹۸) سیاست جنایی حمایت از شهود در دعاوی کیفری با رویکرد تقنینی حقوق جزایی، فصلنامه بین‌المللی قانون یار، دوره ۳، شماره ۱۱.
- رحیمی اصفهانی، عباسعلی و همکاران، (۱۳۸۰) مجموعه قانون مجازات اسلامی، تهران، انتشارات معاونت پژوهش، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات، چاپ پنجگ،
- رئوفیان نائینی، حمید (۱۳۸۹) شاهد در حقوق کیفری ایران، پایان‌نامه کارشناسی رشد، رشته حقوق، دانشکده علوم قضایی.
- شمس ناتری، محمد ابراهیم، (۱۳۸۰) بررسی سیاست کیفری ایران در قبال جرائم سازمان یافته با رویکرد به حقوق جزای بین‌المللی، دانشگاه تربیت مدرس.
- عبدالفتاح، عزت، (۱۳۸۱) جرم چیست و معیارهای جرم‌انگاری، کدام است، ترجمه اسماعیل رحیمی نژاد، مجله حقوقی دادگستر، شماره ۴۱،
- غلام پور، مهدی، تدین، عباس (۱۳۹۲) جلب شاهد از منظر حقوق ایران و اسناد بین‌المللی؛ از هست ها تا بایدها، پژوهشنامه حقوق کیفری، شماره ۸
- کوشکی و امینی (۱۳۹۶)، بررسی تطبیقی حمایت از شهود در قانون آیین دادرسی کیفری ایران و منشور شهود انگلستان، پژوهش حقوق کیفری، سال ششم، شماره بیست و یکم

- محسنی، علیرضا، (۱۳۸۴) رابطه قانون‌گذاری با رابطه جرم، مجله دادرسی، شماره ۵۱.
- میر محمدصادقی، حسین (۱۳۸۶)، جرائم علیه اشخاص، تهران، انتشارات میزان
- میر محمد صادقی، حسین، (۱۳۸۳) دادگاه کیفری بین‌المللی، تهران، نشر دادگستر، چاپ نخست.
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین و هاشم بیگی، حمید، (۱۳۷۷) دانشنامه جرم‌شناسی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- هاشمی، حمید؛ باباپور، محمدعلی، (۱۳۹۰) جرائم سازمان‌یافته، انتشارات مدبران، تهران
- یوسف زاده، علی و رامک، مریم، ۱۳۹۶، حمایت از شاهد در حقوق کیفری در پرتو کرامات انسانی، کنفرانس جهانی پژوهش‌های نوین ایران و جهان در روانشناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی

Kiprono, W. (2016). Challenges facing implementation of witness protection program in Kenya (Doctoral dissertation, Egerton University).

Monterosso, S. (2022, April). Shortcomings in the Operation and Coordination of Witness Protection in Australia. Where to from Here?. In Criminal Law Forum (pp. 1-28). Springer Netherlands.